

ІДЕНТИФІКАЦІЯ МЕТОДОЛОГІЇ НЕПРЯМОГО ОЦІНЮВАННЯ ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

© 2014 АВГУСТИН Р. Р.

УДК 343.37

Августин Р. Р. Ідентифікація методології непрямого оцінювання тінізації економіки

У статті обґрунтовано сутність тіньової економіки як об'єктивне явище соціально-економічних відносин та її вплив на безпеку національного господарства через інструменти ціноутворення, фіскальних обмежень, податкового контролю, банківського та страхового регулювання. Доведено необхідність використання непрямого методу оцінювання рівня тінізації економіки поряд з методами прямого контролю зростання тіньових економічних відносин, оскільки такий підхід дозволить раціонально підійти до визначення обсягів і рівня тіньової діяльності. У результаті дослідження виділено різновиди непрямого оцінювання тінізації економіки (методи документального, бухгалтерського та економічного аналізу), їх особливості, переваги і недоліки, результати практичного використання. Розкрито підходи та характеристики-індикатори економічного аналізу, що дозволяють ідентифікувати причини відхилень від нормальної економічної діяльності суб'єктів господарських відносин. Наведено приклади непрямого способу оцінювання розміру тіньової економіки, що стосуються аналізу попиту на гроші та зіставлення темпів зростання грошової маси із обсягом векселів на пред'явника з ВВП.

Ключові слова: метод, непряме оцінювання, тінізація, економіка, аналіз, продукція, процеси
Формула: 10. **Бібл.:** 10.

Августин Руслан Ростиславович – кандидат економічних наук, доцент, кафедра державного і муніципального управління, Тернопільський національний економічний університет (вул. Львівська, 11, Тернопіль, 46020, Україна)

E-mail: economist_555@mail.ru

УДК 343.37

UDC 343.37

Августин Р. Р. Идентификация методологии косвенного оценивания тенезации экономики

Avhustyn R. R. Identification of Methodology of Indirect Assessment of Economy Shadowing

В статье обоснована сущность теневой экономики как объективное явление социально-экономических отношений и ее влияние на безопасность национального хозяйства через инструменты ценообразования, фискальных ограничений, налогового контроля, банковского и страхового регулирования. Доказана необходимость использования косвенного метода оценки уровня тенезации экономики наряду с методами прямого контроля роста теневых экономических отношений, поскольку такой подход позволит рационально подойти к определению объемов и уровня теневой деятельности. В результате исследования выделены разновидности косвенного оценивания тенезации экономики (методы документального, бухгалтерского и экономического анализа), их особенности, преимущества и недостатки, результаты практического использования. Раскрыты подходы и характеристики-индикаторы экономического анализа, позволяющие идентифицировать причины отклонений от нормальной экономической деятельности субъектов хозяйственных отношений. Приведены примеры косвенного способа оценивания размера теневой экономики, касающиеся анализа спроса на деньги и сопоставление темпов роста денежной массы с объемом векселей на предъявителя с ВВП.

The article explains the essence of the shadow economy as an objective phenomenon of socio-economic relations and its influence upon national economy security through instruments of pricing, fiscal restrictions, tax control, and banking and insurance regulation. It proves the necessity of use of the indirect method of assessment of the level of economy shadowing along with methods of direct control over the growth of shadowed economic relations, since such an approach would allow rational approach to identification of volumes and level of shadow activity. In the result of the study the article marks out varieties of indirect assessment of economy shadowing (methods of document, accounting and economic analysis), their specific features, advantages and shortcomings and results of practical use. The article reveals approaches and indicators of economic analysis that allow identification of reasons of deviations from the normal economic activity of economic subjects. It provides examples of the indirect method of assessment of the volume of shadowed economy that deal with analysis of demand on money and comparison of rates of the growth of the money supply with the volume of sight drafts with GDP.

Ключевые слова: метод, косвенное оценивание, тенезация, экономика, анализ, продукция, процессы.
Формула: 10. **Библ.:** 10.

Key words: method, indirect assessment, shadowing, economy, analysis, products, processes.

Formulae: 10. **Bibli.:** 10.

Августин Руслан Ростиславович – кандидат экономических наук, доцент, кафедра государственного и муниципального управления, Тернопольский национальный экономический университет (ул. Львовская, 11, Тернополь, 46020, Украина)

Avhustyn Ruslan R. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department State and Municipal Management, Ternopil National Economic University (vul. Lvivska, 11, Ternopil, 46020, Ukraine)

E-mail: economist_555@mail.ru

E-mail: economist_555@mail.ru

Тіньова економіка є явищем об'єктивно існуючим, негативним, але часто необхідним в умовах недостатньо ефективного державного регулювання соціально-економічних процесів і явищ. Створюючи загрози та негативно впливаючи на розвиток національного господарства, втім водночас виступаючи інструментом соціального захисту населення чи окремого прошарку економічних агентів, її абсолютний і відносний виміри становлять інтерес і формують запит на вивчення з боку державних служб, науково-дослідних організацій, приватних підприємницьких структур, домогосподарств. Відповідно, розробці дієвого та адекватного методологічного базису

оцінювання обсягів і рівня тінізації економіки завжди приділялася доволі пильна увага з боку науковців, дослідників, практичних працівників.

Попри те, незважаючи на наявність цілої низки методичних рекомендацій, які використовуються офіційною владою, а їх результати є інформаційно-аналітичною основою прийняття управлінських рішень, можна стверджувати, що на сьогодні не існує загальновизнаного, ідеального підходу чи методики оцінювання тіньової економіки, а наукові пошуки в цьому напрямі продовжуються. Підтверджують такий висновок чисельні публікації з проблем удосконалення теоретико-методологічних основ тінізації економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій довів, що питанням оцінювання обсягу та рівня тіньової економічної діяльності приділяється значна увага в дослідженнях Я. В. Белінської [5], Н. М. Бокун [1], З. С. Варналія [8], В. А. Дубініна [7], Я. А. Жаліла [5], І. М. Кулібаби [1], Ю. І. Кіржецького [9], С. В. Огреби [3], А. П. Павлюка [5], Д. С. Покришки [5], Т. А. Тишук [6], Е. Фейга [10], М. І. Флейчук [8], В. І. Франчук [9], Ю. М. Харізішвілі [6]. Кожен з них характеризується особливостями, перевагами і недоліками, а їх результати не є вичерпною інформаційно-аналітичною основою прийняття управлінських рішень. При цьому важливо не лише визначити числове значення рівня тінізації, але й встановити напрями та міру впливу на розвиток національного господарства, формування системи економічної безпеки держави і раціональних структурних співвідношень її соціально-економічного розвитку.

Метою статті є ідентифікація методології оцінювання тінізації економіки з використанням непрямих методів, що дозволить опосередковано підійти до визначення обсягів та рівня тіньової діяльності.

Аналізуючи вплив тіньової економіки на структурні зміни національного господарства, доходимо висновку, що поширеним інструментом тінізації в реальному секторі є штучне завищення вхідних цін з метою ухилення від сплати ПДВ і податку на прибуток із залученням до реалізації таких схем банків і страхових компаній. Іншими свідченнями розвитку процесів тінізації є динаміка обсягу депозитів відносно обсягу готівки поза банками; різниця між грошовими витратами населення та обсягами роздрібного товарообороту [5, с. 73 – 76]. Відповідно, досліджуючи тінізацію, фахівці оперують більшою мірою загальними макроекономічними характеристиками та їх неузгодженостями, аніж типовими усталеними методичними підходами.

Перевагою аналізу загальних макроекономічних характеристик є врахування не лише рівня тінізації, але й її негативного прояву щодо прискорення інфляційних процесів (унаслідок штучного завищення цін), зростання тіньових фінансових потоків та трансакційних витрат у банківському і страховому секторі, викривлення конкурентного середовища.

Так, науковці Національного інституту стратегічних досліджень фокусують аналіз на кількісних та питомих показниках щодо обсягу неформальної зайнятості, обсягу тіньового капіталу та фінансових потоків, приховуванні земельних відносин, диференціації доходів та витрат населення, готівки в обігу та обсягами виробництва, динаміці цін факторів виробництва, готової продукції та рентабельності виробництва [6, с. 6, 7, 19].

Позаяк, це практичний бік справи. При теоретико-прикладних дослідженнях проблем тіньової економічної діяльності зазвичай застосовують ширший перелік методичних підходів до оцінювання її рівня. Так, у працях С. Огреби пропонуються методи опитування, аналізу податкових перевірок, економіко-правового аналізу, розбіжностей, оцінювання неврахованої вартості, монетарні, економетричні, структурні та спеціальні методи [3, с. 267]; у дослідженнях М. Флейчук аналізуються здебільшого обліково-статистичний (економічний), формально-правовий (контрольно-ревізійний), кримінологічний (юридичний), комплексний методи [8, с. 213].

Відтак, обліково-статистичний, формально-правовий та кримінологічний методи характеризуються як підходи

до прямого оцінювання (ідентифікації шляхом виявлення злочинів, порушень чи приховувань) масштабів та рівня тінізації, що, по-перше, потребує високої ефективності діяльності контролюючих структур та, по-друге, дискусійно в плані динаміки і спадковості обсягів тіньової діяльності. Додамо, що прямий підхід до оцінювання рівня тінізації економіки в економічній теорії ще отримав назву мікрометоду (через застосування спеціальних обстежень, опитувань, перевірок та їх аналізу для виявлення розходжень між доходами і витратами окремих груп платників податку, а також для характеристики окремих аспектів тіньової діяльності чи для її оцінювання за певною групою економічних показників) або методу відкритої перевірки спеціально створеними контролюючими органами (валютного, митного, банківського, податкового, антимонопольного, торговельного, пожежного, санітарного та ін. контролю).

Поряд із прямими для оцінювання рівня тінізації використовуються й непрямі методи, засновані переважно на інформації систем зведених макроекономічних показників офіційної статистики, даних фінансових і податкових органів. Непрямі методи широко застосовуються при неможливості безпосередньої прямої фіксації досліджуваних параметрів.

Застосування методів непрямих оцінювання дає змогу опосередковано підійти до визначення обсягів та рівня тіньової діяльності. Тут при формуванні інформаційно-аналітичного забезпечення вже не використовуються результати оперативного-розшукового чи контролюючого заходів, прямих опитувань, а використовується порівняння та динаміка показників, гіпотетично пов'язаних між собою. Відомо, що до основних різновидів непрямих оцінювання тінізації економіки належать методи документального, бухгалтерського та економічного аналізу.

Метод документального аналізу є ретроспективним дослідженням у сфері зовнішнього оформлення чи у змісті облікових документів [9, с. 167]. Його застосування дозволяє виявити деструктивні фактори господарської діяльності, які проявляються у формі специфічних документальних невідповідностей, а саме – протиріч у змісті окремих документів, облікових документів, що відображають ту саму або взаємозалежні операції, облікових документів, що відображають однорідні операції.

Метод бухгалтерського аналізу є системним дослідженням контрольних функцій елементів бухгалтерського обліку (балансу, рахунків і подвійного запису, оцінки та калькуляції, інвентаризації і документування) для виявлення облікових невідповідностей і відхилень у нормальному перебігу економічної діяльності [4, с. 235]. Такі облікові невідповідності проявляються у порушеннях взаємозв'язків між елементами методу бухгалтерського обліку (баланс і рахунки, калькуляція і рахунки), відхиленнях від звичайного порядку відображення економічної діяльності в одному з елементів методу бухгалтерського обліку (наприклад, між аналітичним і синтетичним обліком, між первинними і зведеними документами), порушеннях технологічного процесу облікової роботи (виправлення облікових записів, порушення правил обліку, проведення інвентаризацій тощо).

Водночас, попри віднесення цього методу до групи опосередкованих, на думку автора, його застосування на макрорівні доволі умовне. Це пов'язане з високою трудомісткістю складання галузевих чи секторальних балансів, а надалі з доведенням, що суми відхилень власне і вказують на обсяги

тіньового сектора, оскільки, *по-перше*, первинні фінансово-статистичні дані, які подають суб'єкти господарювання, можуть бути не вірними чи неадекватними реальному стану справ. *По-друге*, економічний комплекс не є замкненою системою, а, відтак, на його балансові співвідношення впливають зовнішні чинники, як от – зовнішньоекономічна діяльність (у т. ч. тіньова). *По-третє*, за умов недосконалого державного контролю існує багато джерел введення та виведення тіньових капіталів, які можуть взаємокомпенсуватися або бути неспіврозмірними, що позначатиметься на офіційних балансових характеристиках, але не в загальних масштабах, а лише в обсягах їх різниці.

Продовженням балансного методу можна вважати структурний підхід, який базується на балансовій ув'язці обсягів тіньового сектора в базових видах економічної діяльності (формула (1)):

$$O_{\text{заг.}} = O_m + O_{\text{не}} + O_x + O_c + O_b + O_n, \quad (1)$$

де $O_{\text{заг.}}$ – сукупний обсяг тіньового сектора, грн; O_m – обсяг тіньового сектора в металургійній галузі, грн; $O_{\text{не}}$ – у паливно-енергетичній галузі, грн; O_x – у хімічній галузі, грн; O_c – у сільському господарстві, грн; O_b – у деревообробній, грн; O_n – в інших видах економічної діяльності, грн.

Метод економічного аналізу заснований на врахуванні взаємозв'язків і взаємозумовленостей різних економічних показників, що в умовах нормальної економічної діяльності перебувають у сполученому стані. Економічний аналіз дозволяє розкрити причини відхилень від нормальної економічної діяльності. Тут використовуються такі підходи:

1) *метод сполучених зіставлень*, який передбачає внутрішній порівняльний аналіз діяльності галузі чи сукупності підприємств, коли зіставляються порівнянні показники за низку періодів часу, перевіряються обсяги товарообороту на підставі розрахункових документів платників податків [2, с. 235];

2) *метод спеціальних розрахункових показників* (здебільшого це вартісні характеристики обсягів виробництва і збуту продукції, продажу товарів, наданих послуг, балансового і чистого прибутку), наприклад, зовнішній порівняльний аналіз діяльності однотипних підприємств (із аналогічними середньогалузевими даними), підприємств, аналогічних за величиною і обсягами діяльності;

3) *метод стереотипів*, в основі якого декілька напрямів роботи. По-перше, порівняння фактичних сум основного капіталу із задекларованими (підприємствам, його засновниками і власниками, спорідненими особами); по-друге, порівняння фактичних витрат підприємств (підхід застосовується здебільшого в секторі малого і середнього підприємництва) із обсягами обліковуваних грошових засобів у касі та на розрахунковому рахунку; по-третє, порівняння грошового обігу – загального, що розповсюджується на юридичних і фізичних осіб, і грошового обігу, при якому враховуються окремо грошові доходи юридичних і фізичних осіб. Так, рівень тінізації доходів фізичних та юридичних осіб (R) прийнято визначати за співвідношенням (формула (2)):

$$R = \frac{\sum_{i=1}^n E_i}{\sum_{i=1}^n D_i} \times 100, \quad (2)$$

де D – обсяги задекларованих доходів суб'єктів господарювання, грн; E – обсяги витрати суб'єктів господарювання,

грн; $i = 1, \dots, n$ – кількість обстежуваних суб'єктів. Поширення результатів на генеральну сукупність дозволяє визначити загальний рівень «тінізації» доходів.

У свою чергу, рівень тінізації обсягу виробництва і реалізації продукції визначає формула (3):

$$\bar{P} = \frac{\sum_{i=1}^n (100 - ((P_{di} \times 100) / P_{pi}))}{n}, \quad (3)$$

де \bar{P} – середній рівень тінізації обсягу випуску (реалізації) продукції, %; P_{di} – задекларований обсяг випуску (реалізації) продукції i -го виду економічної діяльності; P_{pi} – обсяг випуску (реалізації) згідно експертних оцінок; $i = 1, n$ – кількість аналізованих видів економічної діяльності;

4) метод коригувальних показників, що передбачає зіставлення економічних показників з факторами зовнішнього середовища, у якому функціонують суб'єкти господарювання (наприклад, зіставлення динаміки обсягів продажу товарів і зміною кон'юнктури ринку). З аналогічною метою може застосовуватися метод розходжень, який базується на припущенні про те, що витрати, пов'язані з неформальною діяльністю, відображені у статистичній звітності (формули (4), (5), (6)):

$$Q_{\text{заг.}} = Q + Q_{\text{прих.}} = (Z + \Pi) + \Pi_{\text{прих.}}, \quad (4)$$

де Q і Π – обсяг легального виробництва та прибутку, грн; Z – загальна сума витрат на виробництво і реалізацію продукції, грн; $Q_{\text{прих.}}$ – обсяг приховуваного виробництва, грн; $Q_{\text{заг.}}$ – загальний обсяг випуску, грн; $\Pi_{\text{прих.}}$ – обсяг прихованого прибутку, грн;

$$\Pi_{\text{заг.}} = \Pi + \Pi_{\text{прих.}}, \quad (5)$$

$$Q_{\text{прих.}} = \Pi_{\text{прих.}} = Q_{\text{заг.}} - Q. \quad (6)$$

Обсяг продукції за звітний період з урахуванням тінізації розраховується за формулою (7):

$$Q_{\text{заг.}}(\text{звітний_період}) = Q_0 \times I_q \times I_p, \quad (7)$$

де Q_0 – обсяг продукції за базисний період, грн; I_q – індекс фізичного обсягу продукції; I_p – індекс цін на продукцію підприємства.

У такому випадку величина Q_0 повинна відображати реальний обсяг продукції за базисний період. Якщо ж уся вихідна інформація містить спотворені дані, то замість величини Q_0 у попередній формулі використовується скореговане значення обсягу продукції за базисний період $Q_{\text{заг.0}}$. Розрахувати індекс фізичного обсягу можна, лише базуючись на даних офіційної статистичної звітності, тобто без урахування статистичних спотворень (формула (8)):

$$I_q = I_Q / I_p, \quad (8)$$

де I_q – індекс вартості виготовленої продукції, розрахованої за офіційними статистичними даними.

Адамо, що при застосуванні методу економічного аналізу можуть використовуватися такі характеристики-індикатори, як: наявність значних фінансових вкладень у кризові галузі економіки; невідповідність величини оборотних коштів швидкому зростанню обсягу виробництва (реалізації) товарів, робіт, послуг або значного зниження фінансового результату від звичайної діяльності до оподаткування; наявність факту залежності економічних агентів у певний період від невеликої кількості замовників чи постачальників; зміни у практиці довірних відносин чи в обліковій політиці, що призводять

до значної зміни величини фінансового результату від звичайної діяльності до оподаткування; нетипові угоди економічних суб'єктів особливо у період закінчення року, що істотно впливають на величину фінансових показників; наявність платежів за послуги, які не відповідають реальній (ринковій) вартості послуг; наявність явних недоліків організаційно-управлінської структури; наявність відхилень від встановлених правил у веденні бухгалтерського обліку та звітності; наявність значного сальдо платіжного балансу, зокрема статті «помилки та пропущення» (при значному позитивному сальдо (більше 10%) відбувається відтік товарно-грошових цінностей з країни «тіньовим» шляхом, при негативному – навпаки приплив).

Доволі влучним прикладом непрямого способу оцінювання розміру тіньової економіки є підхід, що стосується аналізу попиту на гроші, охарактеризований у дослідженні «Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації» [7, с. 86 – 87]. Причому його застосування здійснюють у двох варіантах (формули (9) та (10)):

$$M = a_0 + a_1x_1 + a_2x_2 + a_3x_3 + a_4x_4 + a_5x_5 + a_6x_6 + a_7x_7 + a_8x_8 \dots a_nx_n, \quad (9)$$

де M – частка готівки у сукупній грошовій масі, %; x_1 – сума сплачених податків у розрахунку на одну особу, грн; x_2 – грошові доходи на одну особу, грн; x_3 – процентні ставки за валютними кредитами, %; x_4 – процентні ставки за валютними депозитами, %; x_5 – процентні ставки за усіма видами кредитів, %; x_6 – процентні ставки за усіма видами депозитів, %; x_7 – процентні ставки за гривневими кредитами, %; x_8 – процентні ставки гривневими депозитами, %; x_n – інші фактори.

Прихована економічна діяльність розглядається як сукупність неврахованих факторів. Її частку в зміні частки готівкових коштів можна визначити за співвідношенням: $1 - R^2$, де R^2 – скоригований коефіцієнт детермінації. Окремі дослідники вважають подібний підхід дещо спірним, оскільки використовувані незалежні змінні залежать від багатьох інших процесів (наприклад, хоча б інфляції). Надійнішим вважається зіставлення темпів зростання грошової маси та обсягу векселів на пред'явника з ВВП:

$$\ln(C/M2)_t = a_0 + a_1 \ln(1+TW)t + a_2 \ln(WS/Y)t + a_3 \ln R_t + a_4 \ln(Y/N) + \mu_t, \quad (10)$$

де $C/M2$ – співвідношення готівкових коштів в обігу, у т. ч. валютних, до обсягу грошового агрегату $M2$; TW – середньозважена ставка оподаткування, коефіцієнт; WS/Y – частка заробітної плати за основним місцем роботи та за сумісництвом у національному доході, коефіцієнт; Rt – процентна ставка за депозитами, коефіцієнт; Y/N – ВВП на одну особу, грн; μ_t – фіктивна змінна.

За умови наявності тіньової економіки передбачуваний знак при коефіцієнтах незалежних змінних a_1, a_2, a_4 – «плюс», a_3 – «мінус». Для визначення обсягу тіньового сектора здійснюють оцінювання залежної змінної «обсяг готівкових коштів в обігу» з урахуванням відповідних змінних і повторюють аналогічну процедуру визначення цього показника за умови нульової ставки податків. Різниця дорівнюватиме обсягу тінізації, а різниця, помножена на швидкість обігу грошей, вказуватиме на обсяги номінального агрегованого показника тіньового сектору [1, с. 12]. У подальшому дослідження тіньової економіки через зміну обсягу готівкових ресурсів в обігу, зокрема банкнот високого номіналу, досліджували Б. Фрей та В. Поммерс, а через динаміку швидкості грошового обігу – Е. Фейг [10, с. 234].

ВИСНОВКИ

Напрацювання в процесі еволюції наукових поглядів зарубіжних та вітчизняних дослідників на сутність, джерела формування і проблеми тінізації економіки існують у доволі великій кількості дієвих методичних підходів і методів оцінювання її рівня та обсягів. Втім, кожен з них характеризується власними особливостями відносно застосування, інформаційно-аналітичного забезпечення, організації дослідження і т. д., перевагами і недоліками. Тому для забезпечення системності та комплексності, кількісного та якісного аналізу тінізації економічних відносин залежно від поставлених перед дослідником цілей і завдань, а також поточної ринкової ситуації і можливостей доступу до інформації доцільно підбирати сукупність доступних і дієвих методів і формувати послідовність їх застосування. ■

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Бокун Н.** Проблемы статистической оценки теневой экономики / Н. Бокун, И. Кулибаба // Вопросы статистики. – 1997. – № 7. – С. 11 – 19.
- 2. Дубінін В. А.** Забезпечення корпоративної безпеки підприємства в умовах глобалізації світової економіки / В. А. Дубінін // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2007. – № 4 (43). – С. 109 – 112.
- 3. Огреба С. В.** Методичні аспекти статистичної оцінки масштабів тіньової економіки України / С. В. Огреба // 36. наук. праць «Економічні науки». – Чернівці : ПВНЗ «Буковинський університет», 2011. – Вип. 7. – С. 256 – 265.
- 4. Огреба С. В.** Статистична оцінка масштабів тіньової економіки України як необхідний інструмент подолання перешкод на шляху вступу України в ЄС / С. В. Огреба [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.univerua.rv.ua>
- 5.** Структурні перетворення в Україні: передумови модернізації економіки / А. П. Павлюк, Д. С. Покришка, Я. В. Белінська [та ін.] ; за ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2012. – 104 с.
- 6.** Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрями подолання : Аналіт. доп. / Т. А. Тишук, Ю. М. Харізішвілі ; за ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2011. – 96 с.
- 7.** Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації / [за ред. З. С. Варналія]. – К. : НІСД, 2006. – 576 с.
- 8. Флейчук М. І.** Легалізація економіки та протидія корупції у системі економічної безпеки: теоретичні основи та стратегічні пріоритети в умовах глобалізації / М. І. Флейчук. – Львів : Ахілл, 2008. – 660 с.
- 9. Франчук В. І.** Аналіз методів оцінювання та виявлення тіньової економіки / В. І. Франчук, Ю. І. Кіржецький // Науковий вісник ЛДУВП. «Серія економічна». – 2009. – № 1. – С. 164 – 171.
- 10. Feig E.** How big is the irregular economy? / E. Feig // Challenge? – № 6. – P. 214 – 235.

REFERENCES

- Bokun, N., and Kulibaba, I. "Problemy statisticheskoy otsenki tenevoy ekonomiki" [Problems of statistical estimation of the shadow economy]. *Voprosy statistiki*, no. 7 (1997): 11-19.
- Dubinin, V. A. "Zabezpechennia korporativnoi bezpeky pidpriemstva v umovakh hlobalizatsii svitovoi ekonomiki" [Providing corporate enterprise security in a globalizing world economy]. *Visnyk ahrrarnoi nauky Prychornomor'ia*, no. 4 (43) (2007): 109-112.
- Fleischuk, M. I. *Lehalizatsiia ekonomiky ta protydiia koruptsii u systemi ekonomichnoi bezpeky: teoretychni osnovy ta stratehichni priorytety v umovakh hlobalizatsii* [Legalization of the economy and combating corruption in the system of economic security : Theoretical foundations and strategic priorities in the context of globalization]. Lviv: Akhill, 2008.

Franchuk, V. I., and Kirzhetskiy, Yu. I. "Analiz metodiv otsiniuvannya ta vyivlennia tynovoi ekonomiky" [Analysis of methods of assessment and detection of the shadow economy]. *Naukovyi visnyk LDUVP. Seriya ekonomichna*, no. 1 (2009): 164-171.

Feig, E. "How big is the irregular economy?". *Challenge*, no. 6: 214-235.

Ohreba, S. V. "Metodychni aspekty statystychnoi otsinky masshtabiv tynovoi ekonomiky Ukrainy" [Methodological aspects of the statistical evaluation of the shadow economy in Ukraine]. *Ekonomichni nauky*, no. 7 (2011): 256-265.

Ohreba, S. V. "Statystychna otsinka masshtabiv tynovoi ekonomiky Ukrainy iak neobkhidnyi instrument podolannia pereshkod na shliakhu vstupu Ukrainy v IES" [Statistical evaluation of the shadow

economy of Ukraine as an essential tool to overcome obstacles to Ukraine's accession to the EU]. <http://www.univeru.ru.ua>

Pavliuk, A. P., Pokryshka, D. S., and Belinska, Ya. V. *Strukturi peretvorennia v Ukraini: peredumovy modernizatsii ekonomiky* [Structural transformations in Ukraine : background of economic modernization]. Kyiv: NISD, 2012.

Tynova ekonomika: sutnist, osoblyvosti ta shliakhy lehalizatsii [The shadow economy : the nature, characteristics and ways of legalization]. Kyiv: NISD, 2006.

Tyshchuk, T. A., and Kharizishvili, Yu. M. *Tynova ekonomika v Ukraini: masshtaby ta napriamy podolannia* [The shadow economy in Ukraine : the magnitude and direction of overcoming]. Kyiv: NISD, 2011.

УДК 332.146.2:330.564(477)

О ЗАКОНЕ НЕРАВНОМЕРНОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ И СОЦИАЛЬНОМ ВЫРАВНИВАНИИ ДОХОДОВ НАСЕЛЕНИЯ

© 2014 АЗИЗОВ Г. С., ПОСНЯЯ Е. А.

УДК 332.146.2:330.564(477)

Азизов Г. С., Посная Е. А. О законе неравномерного развития экономики регионов Украины и социальном выравнивании доходов населения

В статье рассмотрены проблемы неравномерного развития экономик регионов и их взаимосвязь в обеспечении экономического роста национального хозяйства Украины. Обосновано, что выравнивание доходов населения по регионам страны путем бюджетного перераспределения и финансового обеспечения развития и экономического роста регионов должно быть осуществлено с учетом вклада каждого региона и перспектив его развития в общий экономический рост национального хозяйства. Система показателей выравнивания регионального развития также, как и оценки уровня их социально-экономического развития, должна учитывать количественные и качественные сущностные их характеристики.

Ключевые слова: законы неравномерного развития регионов, валовой региональный продукт, бюджетное выравнивание, интегральный индекс социально-экономического развития.

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Библ.:** 10.

Азизов Гаджи Султанович – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов и кредита, Севастопольский национальный технический университет (ул. Университетская, 33, Севастополь, 99053, Украина)

E-mail: ags_10@mail.ru

Посная Елена Анатольевна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов и кредита, Севастопольский национальный технический университет (ул. Университетская, 33, Севастополь, 99053, Украина)

E-mail: sntulena@mail.ru

УДК 332.146.2:330.564(477)

Азізов Г. С., Посна О. А. Про закон нерівномірного розвитку економіки регіонів України і соціальне вирівнювання доходів населення

У статті розглянуто проблеми нерівномірного розвитку економік регіонів та їх взаємозв'язок у забезпеченні економічного зростання національного господарства України. Обґрунтовано, що вирівнювання доходів населення по регіонах країни шляхом бюджетного перерозподілу та фінансового забезпечення розвитку та економічного зростання регіонів повинно бути здійснено з урахуванням внеску кожного регіону і перспектив його розвитку в загальне економічне зростання національного господарства. Система показників вирівнювання регіонального розвитку також, як і оцінки рівня їх соціально-економічного розвитку, повинна враховувати кількісні та якісні сутнісні їх характеристики.

Ключові слова: закони нерівномірного розвитку регіонів, валовий регіональний продукт, бюджетне вирівнювання, інтегральний індекс соціально-економічного розвитку.

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 10.

Азізов Гаджи Султанович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту, Севастопольський національний технічний університет (вул. Університетська, 33, Севастополь, 99053, Україна)

E-mail: ags_10@mail.ru

Посна Олена Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту, Севастопольський національний технічний університет (вул. Університетська, 33, Севастополь, 99053, Україна)

E-mail: sntulena@mail.ru

UDC 332.146.2:330.564 (477)

Azizov H. S., Posna O. A. On the law of uneven development of Ukrainian regional economy and social levelling of income of the population

The article considers problems of uneven development of regional economies and their interrelation in ensuring economic growth of the national economy of Ukraine. It shows that levelling income of the population by regions through budget re-distribution and financial support of development and economic growth of regions should be carried out with consideration of contribution of each region and prospects of its development into the common economic growth of the national economy. The system of levelling regional development indicators should take into account their quantitative and qualitative characteristics as well as assessments of the level of their socio-economic development.

Key words: laws of uneven development of regions, gross regional product, budget levelling, integral index of socio-economic development.

Pic.: 1. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 10.

Azizov Hadzhy S. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor, Department of Finance and Credit, Sevastopol National Technical University (vul. Universytetska, 33, Sevastopol, 99053, Ukraine)

E-mail: ags_10@mail.ru

Posna Olena A. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor, Department of Finance and Credit, Sevastopol National Technical University (vul. Universytetska, 33, Sevastopol, 99053, Ukraine)

E-mail: sntulena@mail.ru